

EKOLOŠKA REKONSTRUKCIJA U SJENCI RAZLIČITIH INTERESA

Termoelektrana u Pljevljima između potrošenih radnih sati i covid krize

NOVEMBAR 2021
AKCIJA ZA SOCIJALNU PRAVDU
Spuž, Crna Gora

SADRŽAJ

1.	SADRŽAJ	1
2.	SAŽETAK	2
3.	UVOD	3
4.	RAD BEZ (I SA) INTEGRISANOM DOZVOLOM	4
5.	TENDER POKRENUT SA ZAKAŠNJENJEM	7
6.	POTROŠENO DOZVOLJENIH 20.000 RADNIH SATI	12
7.	PREPORUKE	16

2. SAŽETAK

Prvi blok Termoelektrane u Pljevljima, koja je jedina elektrana takve vrste u zemlji, godinama predstavlja **jedan od gorućih problema u energetskom sektoru Crne Gore**. Energetski objekat je zastarjele tehnologije i potrebna mu je modernizacija, kako bi zadovoljio stroge standarde evropskih direktiva za granične vrijednosti emisija zagađujućih materija. U isto vrijeme, Termoelektrana u Pljevljima **ima veliki energetski značaj za Crnu Goru**, jer poslednjih godina obezbjeđuje i preko 40 odsto električne energije u zemlji.

Dugogodišnji problem Termoelektrane u Pljevljima, prevashodno zbog njenog ogromnog negativnog uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu u pljevaljskom području, do kraja 2020. godine je uglavnom bio vezan za domaći crnogorski okvir. Krajem te godine dobio je ogromnu međunarodnu dimenziju, jer je **elektrana u Pljevljima potrošila dozvoljenih 20.000 radnih sati**, koliko je imala do kraja 2023. godine, zbog čega je trebala da prestane da radi. Ipak, pljevaljska Termoelektrana je nastavila rad sa istim obimom proizvodnje električne energije, a **Država Crna Gora je time direktno prekršila međunarodne obaveze**, koje proističu iz njenog članstva u Evropskoj Energetskoj Zajednici. Zbog kršenja međunarodnih obaveza, **Evropska Energetska Zajednica je tokom 2021. godine pokrenula postupak protiv Crne Gore**.

Istovremeno, iako se godinama najavljuje ekološka rekonstrukcija Termoelektrane u Pljevljima, zahvaljujući čemu bi bila modernizovana i zadovoljila evropske kriterijume za rad u pogledu zaštite životne sredine i uticaja na zdravlje ljudi, do kraja 2021. godine radovi nijesu ni počeli. **Ugovor o izvođenju radova za ekološku rekonstrukciju je zaključen sredinom 2019. godine**, ali već od naredne godine se Elektroprivreda Crne Gore, koja je vlasnik pljevaljske Termoelektrane, i Vlada Crne Gore pozivaju na covid epidemiju kao glavni razlog što radovi nijesu počeli. Ipak, nesporno je da je Elektroprivreda značajno kasnila sa poslom ekološke rekonstrukcije, dok su **tenderski i ugovorni postupak** za ovaj posao, koji je dobio konzorcijum predvođen jednom kineskom kompanijom, **obilježeni nizom nepravilnosti i kršenjem tenderskih i zakonskih procedura**. Pored toga, crnogorska Agencija za zaštitu prirode i životne sredine obustavila je tokom 2021. godine postupak za prestanak važenja integrisane dozvole Termoelektrane.

Ovaj izvještaj se fokusira na ključne događaje vezane za Termoelektranu u poslednjim godinama, odnosno na ispunjenost uslova za rad sa integrisanom dozvolom, tender za ekološku rekonstrukciju Termoelektrane i pokretanje postupka protiv Crne Gore od Evropske Energetske zajednice.

Izvještaj **sadrži i niz preporuka kao doprinos za unapređenje stanja u ovoj oblasti**, od kojih treba izdvojiti onu da Skupština Crne Gore u dogledno vrijeme donese poseban lex specialis zakon o pravednoj tranziciji za Pljevlja i regulisanju budućnosti rudarsko energetskog sektora u Pljevljima, koji će lokalnom stanovništvu dati garancije za pravednu tranziciju, a paralelno će definisati sva ključna pitanja u ovoj osjetljivoj oblasti.

3. UVOD

Postojeća Termoelektrana u Pljevljima projektovana je za rad dva bloka, ali je davnih osamdesetih godina prošlog vijeka sagrađen samo jedan blok, i to Prvi blok¹. Termoelektrana je **jedini objekat te vrste u Crnoj Gori** i smještena je maltene u samom gradu², koji se nalazi na sjeverozapadu zemlje i u blizini granice sa Srbijom i Bosnom i Hercegovinom. Lokacija Termoelektrane je udaljena oko četiri kilometra od centra Pljevalja i na nadmorskoj visini je od 760 metara. Prvi blok pljevaljske Termoelektrane ima dimnjak od 252 metara, pa njegov izlazni otvor premašuje hiljadu metara nadmorske visine³.

Područje pljevaljske kotline je, inače, **vrlo specifične klime**, jer je okruženo visokim planinama do dvije hiljade metara nadmorske visine, zbog čega ima oštru klimu i oko **200 dana godišnje je prisutna gusta magla**. Temperaturne razlike su ogromne, dok grejna sezona traje uglavnom osam mjeseci i to od septembra do maja.

Prvi blok Termoelektrane je počeo rad od oktobra 1982. godine i njegov prvobitno planirani period rada bio je 25 godina, što je bilo do 2007. godine. Međutim, u 2009. i 2010. godini izvršena je ekološka i tehnološka modernizacija Prvog bloka, njegova instalisana snaga je sa 210 MW povećana na 218,5 MW, dok je **period eksploatacije produžen do 2025. godine**.

Za svoj rad Termoelektrana **koristi pljevaljski ugalj garantovane kalorijske vrijednosti 9.211 kJ/kg** (220 Kcal/kg). U neposrednom gradskom području je u protekle tri decenije otvoreno više rudarskih kopova, koji takođe imaju veliki negativni uticaj na životnu sredinu u Pljevljima. Sastavni dio sistema Termoelektrane je deponija za odlaganje pepela i šljake.

Raspoloživi javni podaci u Crnoj Gori⁴ pokazuju da **Termoelektrana u poslednjim godinama obezbjeđuje oko 40 odsto** ukupno potrebne električne energije u zemlji. U ranijem periodu taj procenat je prelazio i polovinu ukupnih godišnjih potreba za električnom energijom, što sve ukazuje na veliku zavisnost Crne Gore od proizvodnje struje iz pljevaljske Termoelektrane.

Vlasnik Termoelektrane u Pljevljima je Elektroprivreda Crne Gore⁵, čije je sjedište u Nikšiću, a koja je u većinskom vlasništvu Države Crne Gore. Elektroprivreda Crne Gore je organizovana kao akcionarsko društvo, a u drugom dijelu 2021. godine **Država Crna Gora je u energetske kompaniji imala 88,5 odsto akcijskog kapitala**, dok je sama Elektroprivreda posjedovala 10 odsto povlašćenih akcija, što je ukupno 98,5 odsto vlasništva⁶.

¹ Tada je bila projektovana instalisana snaga oba bloka po 210 MW. Međutim, u periodu od 1976. godine do 1982. godine je sagrađen samo Prvi blok i 30 odsto zajedničnih kapaciteta za oba bloka.

² U Opštini Pljevlja živi oko 20.000 stanovnika.

³ Izvor podataka: Detaljni prostorni plan za Drugi blok Termoelektrane u Pljevljima. Ovaj planski dokument bio je na javnoj raspravi prije nekoliko godina, ali je Vlada Crne Gore tokom 2020. godine u potpunosti odustala od tog projekta, kojem se protivio veliki dio civilnog sektora i zainteresovane javnosti, ukazujući da je investicija Drugog bloka ekonomski neisplativa i da će imati ogroman negativan uticaj na životnu sredinu i život građana u Pljevljima.

⁴ Izvor podataka: Godišnji energetske bilansi Crne Gore, koji se mogu pretragom pronaći na sajtu Službenog lista Crne Gore; link: <http://www.sluzbenilista.me/>

⁵ Link: <https://www.epcg.com/o-nama/termoelektrana-pljevlja-podruznica>

⁶ Link:

https://app.scmn.me/Data/Download?folder=ELEKTROPRIVREDA_CRNE_GORE&file=EPCG_2021%20devetomjese%C4%8Dni%20izvje%C5%A1taj.pdf

4. RAD BEZ (I SA) INTEGRISANOM DOZVOLOM

U Crnoj Gori je još 2005. godine usvojen **Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine**, koji je do 2016. godine nekoliko puta mijenjan, a koji predstavlja pravni okvir da industrijski **zagađivači u zemlji moraju dobiti integrisanu dozvolu za rad**⁷. Prvobitni rok za dobijanje integrisane dozvole industrijskih zagađivača bio je do početka 2015. godine, ali je on kasnije pomjeren **do početka 2018. godine**.

Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine se odnosi i na rad Termoelektrane u Pljevljima, što znači da je **Elektroprivreda Crne Gore**, kao njen vlasnik, do početka 2018. godine **bila obavezna da dobije integrisanu dozvolu za rad tog postrojenja**.

U periodu od 2014. godine do 2017. godine **Elektroprivreda Crne Gore** je dva puta podnosila zahtjeve **za dobijanje integrisane dozvole** za rad nadležnoj Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine. Prvi put je to učinila krajem 2014. godine⁸, ali je, nakon produženja zakonskog roka za dobijanje integrisane dozvole za rad, **ponovni zahtjev dostavila krajem 2016. godine**. Međutim, tada je Agencija za zaštitu prirode i životne sredine ostavila Elektroprivredi Crne Gore novi rok od pola godine da dopuni dokumentaciju za dobijanje integrisane dozvole, koja joj **je izdata u martu 2018. godine na period od pet godina**, odnosno do marta 2023. godine⁹.

Elektroprivreda Crne Gore je u zahtjevu za dobijanje integrisane dozvole projektovala da će **od 2018. godine do kraja 2023. godine smanjiti rad Termoelektrane u Pljevljima na ukupno 20.000 radnih sati**. Ta odluka bila je u skladu sa Direktivom Evropske Unije o ograničavanju emisije određenih zagađivača u vazduh od strane velikih termo postrojenja¹⁰ i u skladu sa odlukom Ministarskog savjeta Evropske Energetske Zajednice¹¹. Država Crna Gora je članica Evropske Energetske Zajednice, a odluku Ministarskog savjeta Vlada je usvojila u novembru 2017. godine¹².

Prema izdatoj integrisanoj dozvoli, **Elektroprivreda Crne Gore je planirala** da, shodno Programu mjera prilagođavanja rada postojećeg postrojenja ili aktivnosti propisanim uslovima i akcionim planom, realizuje **projekat ekološke rekonstrukcije Termoelektrane Pljevlja** u periodu od 2018. do 2022. godine, nakon kojeg će postrojenje raditi u skladu sa zahtjevima Direktive o industrijskim emisijama 2010/75 Evropske Unije¹³.

⁷ Link: <https://epa.org.me/wp-content/uploads/2018/03/Zakon-o-integrisanom-sprjecavanju-i-kontroli-zagadjivanja-zivotne-sredine.pdf>

⁸ Prema javno dostupnim podacima, odnosno zahtjevu Elektroprivrede Crne Gore, pokazalo se da u tom periodu državna energetska kompanija nije preduzimala čitav niz mjera u zaštiti životne sredine zbog rada Termoelektrane u Pljevljima, što je negativno uticalo na kvalitet podzemnih voda i zemljišta u Pljevljima. Istovremeno, izostajala je bilo kakva ozbiljnija kontrola primjene mjera zaštite životne sredine od nadležnih institucija i organa.

⁹ Link: <http://www.epa.org.me/images/Rjeenje-o-izdavanju-integrisane-dozvole.pdf>

¹⁰ Direktiva 2001/80 / Evropske Unije o ograničavanju emisije određenih zagađivača u vazduh od strane velikih termo postrojenja, koja je dio pravne tekovine (acquis communautaire) Evropske zajednice u oblasti zaštite životne sredine. Svrha Direktive je borba protiv zagađenja vazduha smanjenjem emisije sumpor-dioksida, azotnih oksida i prašine, iz postojećih i novih velikih postrojenja za sagorijevanje, i njihovih negativnih posljedica, kao što su zakiseljavanje, zagađenje vode i prizemni ozon.

¹¹ DECISION NO. 2016/19/MC-ENC OF THE MINISTERIAL COUNCIL OF THE ENERGY COMMUNITY D/2016/19/MC-EnC: on authorizing exemption of plants from compliance with the emission limit values set by Directive 2001/80/EC of the European Parliament and of the Council.

¹² Zaključak Vlade Crne Gore broj 07-3236 od dana 02. novembra 2017. godine.

¹³ Direktiva 2010/75 Evropske Unije o industrijskim emisijama. Suština ove Direktive jeste da se zastarjela industrijska postrojenja modernizuju, kako bi mogla da nastave rad uz ispunjenje strogih ekoloških standarda i kriterijuma u Evropskoj Uniji. Primjena Direktive zahtijeva ogromna finansijska sredstva za modernizacije industrijskih postrojenja.

Međutim, još u vrijeme podnošenja zahtjeva za dobijanje integrisane dozvole¹⁴ **bila je upitna stvarna namjera** odgovornih u Elektroprivredi Crne Gore **da se smanji broj sati rada** pljevaljske Termoelektrane. Naime, godišnji broj radnih sati Termoelektrane bio je oko 7.000 sati, pa je to značilo da će u šestogodišnjem periodu rad bio prepolovljen sa oko 42.000 radnih sati na ukupno 20.000 radnih sati. Ipak, iako je projektovala duplo manji rad, Elektroprivreda Crne Gore je u zahtjevu za izdavanje integrisane dozvole iskazala da će za rad Termoelektrane godišnje trebati oko 1,6 miliona tona uglja, što je potrošnja koja odgovara radu Termoelektrane od oko 7.000 sati. Takođe, još jedan parametar je dovodio u pitanje namjeru da se rad Termoelektrane smanji na 20.000 radnih sati, jer je i dalje bila planirana proizvodnja električne energije na nivou od 1.400 gigavata godišnje, što su uobičajene godišnje proizvodnje.

Elektroprivreda Crne Gore je trošak ekološke rekonstrukcije Termoelektrane, koja obuhvata period do kraja 2023. godine, **procijenila na blizu 86 miliona eura**. Za nastavak rada i rekultivaciju deponije Maljevac bilo bi utrošeno 18 miliona, za izgradnju nove deponije pepela i šljake 28 miliona, za izgradnju postrojenja za prečišćavanje vazduha (DeSox i rekonstrukcija DeNox) dodatnih 26 miliona. Sistem za tretman otpadnih voda bi koštao 2,8 miliona, koliko i rekonstrukcija rashladnog tornja, rekonstrukcija unutrašnjeg sistema transporta pepela i šljake iznosila bi 7,8 miliona, dok bi za uklanjanje azbesta bilo potrošeno 560 hiljada eura.

NAZIV PROJEKTA	PERIOD REALIZACIJE	TROŠKOVI
Nastavak rada deponije Maljevac i konačna rekultivacija	2016-2023	18.000.000
Izgradnja nove deponije i spoljašnjeg sistema transporta	2017-2021	28.000.000
Izgradnja DESOx postrojenja	2018-2021	17.000.000
Rekonstrukcija DeNOx	2018-2021	9.000.000
Sistem za tretman otpadnih voda	2019-2021	2.800.000
Uklanjanje azbesta	2020-2021	560.000
Rekonstrukcija rashladnog tornja	2020-2021	2.800.000
Rekonstrukcija unutrašnjeg sistema transporta pepela i šljake	2019-2021	7.800.000
		85.960.000

Tabela 1: Prikaz projektovanog troška za ekološku rekonstrukciju Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima

Elektroprivreda Crne Gore je **troškove zatvaranja svih objekata Termoelektrane procijenila na 17 miliona eura**, ali je to zavisilo od izgradnje Drugog bloka, kojeg je tadašnja Vlada Crne Gore intenzivno zagovarala. Ukoliko bi se gradio Drugi blok, postojeći Prvi blok Termoelektrane bi radio do 2030. godine, a zatvaranje svih objekata Prvog bloka bi bilo do 2040. godine. Ako bi

¹⁴ Zahtjev za dobijanje integrisane dozvole ukazao je na brojne probleme u vezi sa radom Termoelektrane u Pljevljima, zbog čega je životna sredina značajno narušena. Dimni gasovi se ispuštaju u atmosferu preko dimnjaka visokog 250 metara, a Elektroprivreda je 2009. godine ugradila elektrofiltersko postrojenje za čišćenje gasa od čvrstih čestica prašine. To postojenje može da zadovolji zahtjeve zakonske regulative, ali emisije ostalih zagađivača prelaze dozvoljene vrijednosti zbog čega je potrebna gradnja postrojenja za odsuportavanje dimnih gasova i gradnja ili rekonstrukcija sistema za denitrifikaciju dimnih gasova. Zbog rada Termoelektrane nastaju i otpadne vode koje se uglavnom ne prečišćavaju, već se tako ispuštaju u rijeku Vežišnicu, Paleški potok i posredno rijeku Čehotinu. Podaci o kvalitetu voda su veoma stari i odnose se na 2012. godinu i 2006. godinu. Jedan od većih problema je odlagalište šljake i pepela, koji se transportuje na deponiju Maljevac. Analize teških metala nijesu urađene. Deponija Maljevac je sagrađena još 1982. godine. U prvoj i drugoj fazi je podignuta do kote 813 metara nadmorske visine i prema ranijim najavama to je trebalo da bude njena najviša kota. Međutim, nasip je Elektroprivreda Crne Gore kasnije uvećala do kote 832 metara. Na godišnju potrošnju uglja od 1,6 miliona tona u Termoelektrani ostane oko 320 hiljada do 480 hiljada tona pepela i šljake godišnje. Do 2016. godine na deponiju Maljevac je odloženo između devet i deset miliona tona pepela.

bio sagrađen Drugi blok, onda bi svi objekti bili zatvoreni tek od 2060. godine (demontažni radovi, mjere osiguranja, dekontaminacija, remedijacija).

Dakle, **bilo je otvoreno najmanje nekoliko bitnih pitanja**, koja su trebala da pruže jasniju sliku rada Termoelektrane u Pljevljima, nakon dobijanja integrisane dozvole za rad:

- Investicioni troškovi nijesu bili transparentno prikazani, pa je ostalo nejasno da li su potcijenjeni, budući da su iskazane okvirne cifre, bez detaljnijih podataka, a posebno što je tek slijedila izrada glavnog projekta ekološke rekonstrukcije Termoelektrane, koja je trebala da ponudi tehnička rješenja za modernizaciju Prvog bloka;
- Nijesu prikazani jasni parametri efikasnosti rada Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima, nakon njene ekološke rekonstrukcije, od čega je direktno zavisilo koliko će moći da radi, shodno zahtjevima evropskih direktiva;
- Nije računat trošak toplifikacije grada Pljevalja, što je obaveza Elektroprivrede Crne Gore još od 1974. godine, kada su izdati urbanističko tehnički uslovi za gradnju Prvog bloka, a što bi direktno uticalo na efikasnost rada rekonstruisanog Prvog bloka, uzimajući u obzir da bi dio toplotne energije bio usmjeren za grijanje grada;
- Procjena potrošnje uglja bila je potpuno nejasna, jer je planirano zadržavanje istih godišnjih količina uglja¹⁵ potrebnih za puni rad Prvog bloka Termoelektrane od oko 7.000 radnih sati, što se kosilo sa najavom smanjenja radnih sati za polovinu.

Ovdje će biti napomenuto da je odmah **nakon dobijanja integrisane dozvole** (mart 2018. godine) i u svijetlu neizvjesnosti izgradnje Drugog bloka Termoelektrane u Pljevljima (zbog njegove ekonomske neisplativosti i najava iz Evropske Unije da rad termoelektrana treba obustaviti prije 2050. godine), **Elektroprivreda Crne Gore trebalo odmah da pokrene** tendersku proceduru za izbor izvođača radova za **ekološku rekonstrukciju Prvog bloka** Termoelektrane. To je trebalo da bude jedan od prioriternih koraka rukovodstva energetske kompanije u većinski državnom vlasništvu, posebno imajući u vidu da se Država Crna Gora obavezala da će njena jedina termoelektrana raditi do kraja 2023. godine ukupno 20.000 radnih sati. Ekološka rekonstrukcija Prvog bloka Termoelektrane trebalo je da omogući nastavak njegovog rada i nakon tog perioda.

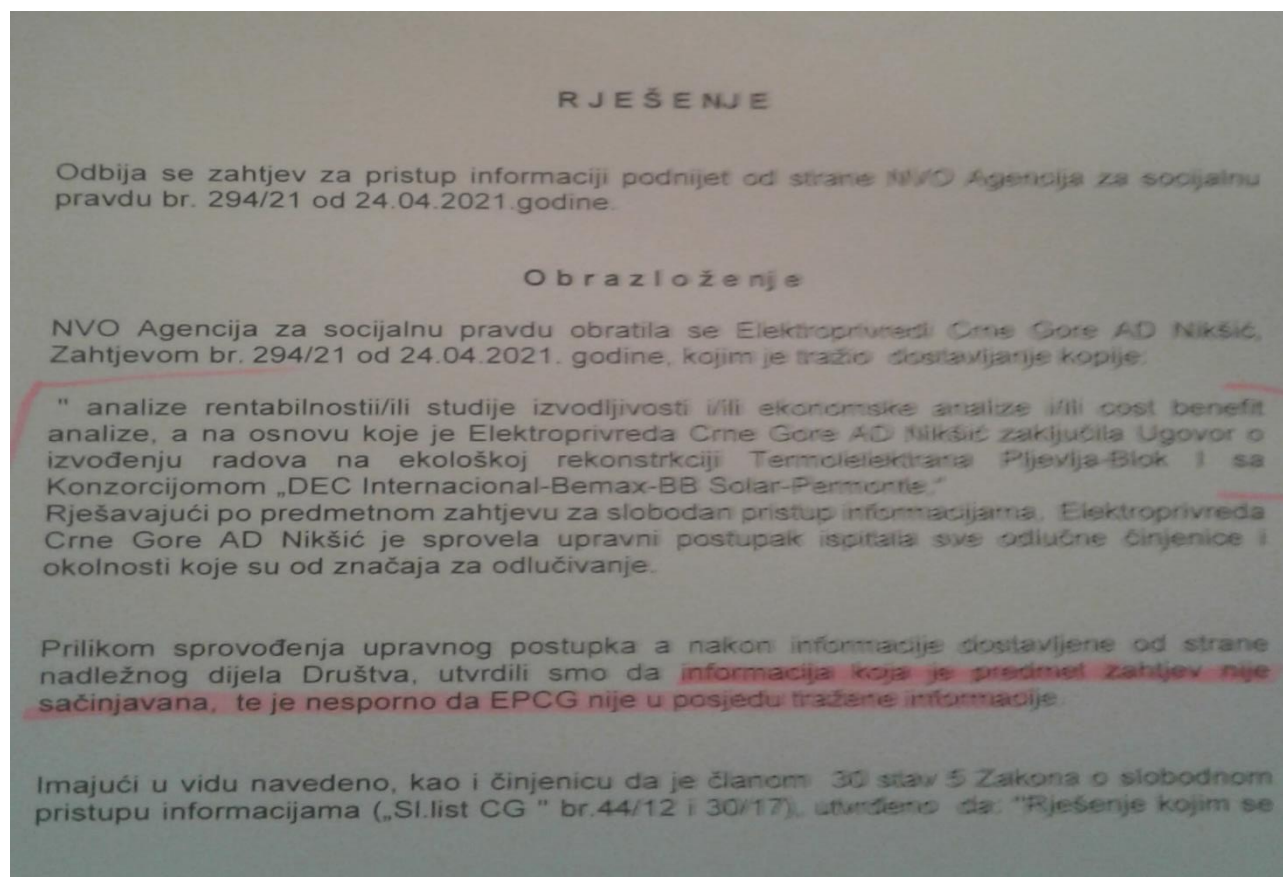
¹⁵ Pljevaljska Termoelektrana je u 2014. godini potrošila 1.597.000 tona uglja, dok je broj radnih sati Termoelektrane u toj godini iznosio 7.037 časova. U narednoj 2015. godini potrošeno je 1.668.000 tona uglja, a Termoelektrana je radila 7.486 sati. U 2016. godini je za godišnji broj radnih sati od 6.409 Termoelektrane potrošeno 1.306.000 tona uglja.

5. TENDER POKRENUT SA ZAKAŠNENJEM

Iako je integriranu dozvolu za rad pljevaljske Termoelektrane dobila u martu 2018. godine, **Elektroprivreda Crne Gore je tek u maju 2019. godine pokrenula** tendersku proceduru za javnu nabavku ekološke rekonstrukcije Prvog bloka.

Naime, 06. maja 2019. godine na nivou Elektroprivrede Crne Gore donijet je zahtjev za javnu nabavku za projekat ekološke rekonstrukcije, sa **procijenjenom vrijednošću nabavke od 54.450.000 eura**, sa uračunatim porezom na dodatu vrijednost, a uz datum isporuke 31. decembar 2023. godine¹⁶. Za 2019. godinu je dozvoljeni iznos nabavke predviđen na 10.890.000 eura, u 2020. godini na iznos od 21.780.000 eura, a nakon toga iznos od 21.780.000 eura.

Ovdje treba napomenuti da je u zahtjevu za nabavku, u dijelu preporuke za investicioni projekat, navedeno da treba dostaviti analizu rentabilnosti, ali **Elektroprivreda Crne Gore nikada nije uradila ekonomsku analizu o isplativosti ekološke rekonstrukcije Prvog bloka**. To potvrđuje odgovor Elektroprivrede Crne Gore po osnovu zahtjeva za slobodan pristup informacijama Akciji za socijalnu pravdu, iz kojeg se zaključuje da ekonomska analiza ne postoji¹⁷.

Slika 1: Iz odgovora Elektroprivrede Crne Gore da ekonomska analiza ne postoji

¹⁶ Izvor podataka: Kompletna tenderska dokumentacija za projekat ekološke rekonstrukcije Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima, po osnovu tendera pokrenutog 2019. godine.

¹⁷ Odgovor Elektroprivrede Crne Gore broj 10-00-17017/1 od dana 04. maja 2021. godine.

Odbor direktora Elektroprivrede Crne Gore je **03. jula 2019. godine** donio **odluke o odobrenju investicije i javne nabavke** za ekološku rekonstrukciju Prvog bloka Termoelektrane, uz procijenjenu vrijednost nabavke od 45.000.000 eura, bez poreza na dodatu vrijednost. Kriterijum za izbor bio je 80 odsto cijena i 20 odsto ekonomičnost i energetska efikasnost. U roku za realizaciju ugovora je navedeno da je rok za izradu Glavnog projekta „maksimum 6 mjeseci od stupanja na snagu za izradu Glavnog projekta, a uključujući i reviziju Glavnog projekta“.

Elektroprivreda Crne Gore je **11. jula 2019. godine pokrenula tender** za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Prvog bloka Termoelektrane u Pljevljima, koji obuhvataju izradu Glavnog projekta i izvođenje radova po revidovanom Glavnom projektu, po sistemu projektuj i izgradi (ključ u ruke), a tender je bio otvoren do 09. septembra 2019. godine.

Iz prednjeg je jasno da je Elektroprivreda Crne Gore ušla u tenderski postupak tako što je izvođaču radova omogućeno da projektuje rješenja za ekološku rekonstrukciju kroz izradu Glavnog projekta, a zatim da izvede radove. Dakle, ne samo što **u času pokretanja tendera nije postojao Glavni projekat**, već ni analiza rentabilnosti i/ili odgovarajuća ekonomska analiza i/ili cost benefit analiza o opravdanosti investicije od 54.450.000 eura, uključujući porez na dodatu vrijednost. Sve to je kroz dalju proceduru provođenja tenderskog postupka i kasnije izvođenja radova moglo značajno da oteža poziciju Elektroprivrede Crne Gore i poveća vrijednost posla ekološke rekonstrukcije Prvog bloka Termoelektrane.

Uprkos zakašnjenju sa objavom tendera i ograničenom vremenu za rad Termoelektrane u Pljevljima, koje je uveliko teklo, **Elektroprivreda Crne Gore je produžila rok za dostavljanje ponuda na tenderu** sve do 14. oktobra 2019. godine. Pored toga, izmijenjen je tenderski uslov u pogledu dužine roka za izradu Glavnog projekta, na način da je izmjenom propisano da je rok „za izradu Glavnog projekta maksimum 5 mjeseci od dana stupanja na snagu ugovora o javnoj nabavci, u koji rok nije uključen rok za reviziju Glavnog projekta“¹⁸. Ovim je praktično **ostavljen nedefinisan rok za revidovanje Glavnog projekta**, pa je to moglo značajno da produži vrijeme za revidovanje projekta, a time i realizaciju investicije (a što se kasnije i potvrdilo u praksi).

Odluka o izboru najpovoljnije ponude donijeta je 07. novembra 2019. godine, a Odbor direktora Elektroprivrede Crne Gore je **05. decembra 2019. godine** odobrio Ugovor za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Prvog bloka Termoelektrane. Kao najpovoljnija ponuda je **izabrana ponuda Konzorcijuma Donfang Electric International Corporation, Kina**, kao nosioca Konzorcijama, **i Bemax doo Podgorica, BB Solar doo Podgorica i Permonte doo Podgorica**, kao članova Konzorcijuma za cijenu od 54.427.700 eura, sa uračunatim porezom na dodatu vrijednost (cijena Donfang Electric International Corporation je 35.922.282 eura ili 66 odsto, cijena firme Bemax je 9.796.986 eura ili 18 odsto, cijena firme BB Solar je 2.721.385 eura ili 5 odsto i cijena firme Permonte je 5.987.047 eura ili 11 odsto).

Dakle, odluka o izabranom izvođaču radova je donijeta pola godine nakon pokretanja tenderskog postupka i gotovo godinu i po od dobijanja integrisane dozvole za rad Termoelektrane u Pljevljima. Međutim, nije došlo do brzog potpisivanja ugovora o javnoj nabavci za ekološku rekonstrukciju, što je dodatno prolongiralo rokove za modernizaciju zastarjele pljevaljske Termoelektrane.

¹⁸ Tenderska dokumentacija na linku:

<https://portal.ujn.gov.me/delta2015/search/displayNotice.html?id=125995&type=InvitationPublicProcure>

Naime, **Elektroprivreda Crne Gore** je 25. marta 2020. godine, u vrijeme kada su Crna Gora, okruženje, Evropa i dobar dio svijeta, bili u najvećoj mjeri zatvoreni zbog globalne korona epidemije, uputila zahtjev izabranom Konzorcijumu za produženje važenja ponude i bankarske garancije, koja je isticala 06. aprila 2020. godine, jer do tada ugovor nije bio potpisan, Tada je upućen predlog da se ponuda i bankarska garancija produže do 06. jula 2020. godine, te je nakon toga Konzorcijum dostavio izjavu o produženju važenja ponude i produženu bankarsku garanciju sa rokom važenja do 06. jula 2020. godine.

Uprkos korona epidemiji i potpuno neizvjesnom ishodu kako će se ta epidemija razvijati i koliki će imati uticaj na realizaciju projekta ekološke rekonstrukcije, posebno imajući u vidu da je nosilac Konzorcijuma kompanija iz druge države, odnosno Kine, poslovodstvo Elektroprivrede Crne Gore je odlučilo da nastavi sa realizacijom projekta, te je **Ugovor za izvođenje radova** na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane u Pljevljima **potpisan 10. juna 2020. godine**¹⁹. To je više od godinu nakon pokretanja tendera i bezmalo dvije i po godine nakon dobijanja integrisane dozvole za rad Prvog bloka Termoelektrane, u kojem periodu je ona radila u punom, a ne skraćenom radnom režimu.

Vremenski okvir	Redosljed preduzetih koraka
Mart 2018. godine	Dobijena integrisana dozvola za rad
Mart 2018. godine	Projektovan rad Termoelektrane na 20.000 radnih sati
Maj 2019. godine	Elektroprivreda donosi odluku da pokrene tender
Jul 2019. godine	Elektroprivreda pokreće tender za ekološku rekonstrukciju
Decembar 2019. godine	Elektroprivreda bira najpovoljnijeg ponuđača
Jul 2020. godine	Elektroprivreda zaključuje ugovor

Tabela 2: Prikaz najznačajnijih datuma u vezi sa ekološkom rekonstrukcijom Termoelektrane

U nastavku će biti ukazano na neke od nezakonitosti tokom provođenja tenderske procedure i zaključenja ugovora o ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane u Pljevljima.

Izabrani Konzorcijum je bio obavezan da prije zaključenja Ugovora za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane dostavi avansnu garanciju, u iznosu ugovorenog avansa, a što je 20 odsto od ugovorene vrijednosti. Međutim, prije potpisivanja Ugovora za izvođenje radova izabrani **Konzorcijum je dostavio avansnu garanciju na iznos** od 8.996.314 eura, što je 20 odsto od cijene ugovorenih radova, **ali bez poreza na dodatu vrijednost**.

Prednje je značilo kršenje tenderske procedure i ugovorenih uslova, jer avansna garancija mora obuhvatiti i iznos poreza na dodatu vrijednost. Na osnovu ovakve (nepotpune) avansne garancije, Elektroprivreda Crne Gore je sa Konzorcijumom Dongfang Electric International Corporation, Bemax, BB Solar i Permonte potpisala 10. juna 2020. godine Ugovor za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane. U krivično pravnom smislu, ovo može značiti **zloupotrebu ovlašćenja u privrednom poslovanju**, jer u času zaključenja ugovora izabrani

¹⁹ Ugovor je u ime Elektroprivrede Crne Gore potpisao tadašnji izvršni director Igor Noveljić, a u ime Konzorcijuma po punomoćju Hongchun Ji.

ponuđač nije ispunio sve zahtijevane uslove za zaključenje ugovora. Tek je gotovo pet mjeseci kasnije, odnosno 02. oktobra 2020. godine Konzorcijum dostavio avansnu garanciju na iznos, koji odgovara iznosu od 20 odsto ugovorene vrijednosti posla, tj na iznos od 10.885.540 eura.

Takođe, kao **nosilac Konzorcijuma**, kineska kompanija Donfang Electric International Corporation u času potpisivanja **ugovora nije imala registrovanu firmu u Crnoj Gori**, kao dio stranog društva za obavljanje privrednih djelatnosti. Prema Zakonu o privrednim društvima dio stranog društva je dio društva osnovanog i registrovanog izvan Crne Gore, a koji obavlja djelatnost na teritoriji Crne Gore, dok dio stranog društva postoji i obavlja privrednu djelatnost, u skladu sa Zakonom o privrednim društvima i drugim zakonima u Crnoj Gori (član 80).

Ugovorom za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane Pljevlja je definisano da je nosilac Konzorcijama, tj kineska kompanija Donfang Electric International Corporation, dužna da, za izvedene ugovorene poslove, uz privremenu ili okončanu situaciju, ispostavlja naručiocu, tj Elektroprivredi Crne Gore i fakturu, potpisanu od strane ovlašćenog lica, sa uračunatim porezom na dodatu vrijednost, u skladu sa važećim propisima.

Prednje znači da je **kineska kompanija, u času potpisivanja ugovora, morala imati registrovan dio stranog društva i biti prijavljena u Poreskoj upravi**, kako bi mogla da obavlja poslove, koje proizilaze iz ugovora za izvođenje radova. Ovo i iz razloga što je, shodno ugovoru za izvođenje radova, kineska kompanija uvoznik robe (opreme, materijala i rezervnih dijelova), dok je Zakonom o porezu na dobit propisano da je nerezidentno pravno lice (nerezident) lice koje nije osnovano u Crnoj Gori i nema sjedište stvarne uprave i kontrole u Crnoj Gori, a koje svoje poslovanje obavlja preko stalne poslovne jedinice, te je predmet oporezivanja nerezidenta dobit koju nerezident ostvari u Crnoj Gori. Proizilazi da je potpisan ugovor za izvođenje radova sa kompanijom, koja u času potpisivanja ugovora nije ispunjavala uslove za zaključenje predmetnog posla, vrijednosti čak 54.427.700 eura. I ovo se može tumačiti kao kršenje zakonskih propisa.

Firma „Dongfang Electric International Corporation Pljevlja“, kao dio stranog društva „Dongfang Electric International Corporation“ iz Kine, registrovana je u Crnogorskom registru privrednih subjekata Privrednog suda 21. jula 2020. godine. Prednje je dovelo do toga da je **17. septembra 2020. godine potpisan aneks ugovora** za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane u Pljevljima, kojim je propisano da se pod **izvođačem smatra i dio stranog društva** izvođača registrovanog u skladu sa važećim propisima Crne Gore, u smislu fakturisanja i plaćanja u vezi sa ugovorom za izvođenje radova.

Uprkos tome što nije bilo izvjesno kada će izabrani Konzorcijum početi ekološku rekonstrukciju, Elektroprivreda Crne Gore je 05. oktobra 2020. godine platila avans izabranom Konzorcijumu od 10.885.540 eura, što je 20 odsto od ugovorenih radova. **Do kraja novembra 2021. godine**, odnosno pune dvije godine od kada je Odbor direktora Elektroprivrede Crne Gore odobrio pokretanje tenderske procedure za ekološku rekonstrukciju Termoelektrane, a ona već bila potrošila dozvoljeni broj radnih sati (o čemu će biti više detalja u narednom poglavlju), izabrani **Konzorcijum nije bio formirao gradilište**. Sve je to dovelo u pitanje profesionalan i odgovoran odnos posloводства Elektroprivrede Crne Gore i koliko, i da li su, postupali sa pažnjom dobrih privrednika, što je standard, koji se zahtijeva u privrednom poslovanju, jer su omogućili izabranom izvođaču radova ogromno kašnjenje za početak posla.

Pored toga, ovdje je bitno naglasiti da je jako **teško procijeniti da li će**, kroz projekat ekološke rekonstrukcije Termoelektrane u Pljevljima, **biti zadovoljeni svi budući standardi dozvoljenih graničnih vrijednosti zagađujućih materija**, koje će tek biti zahtijevane u narednim godinama na nivou Evropske Unije i Zapadnog Balkana. Ovo posebno jer se u projekat ekološke rekonstrukcije ušlo bez Glavnog projekta, odnosno jasne tehnologije za smanjivanje vrijednosti zagađujućih materija. U tom smislu značajno je naglasiti da se na nivou Evropske Unije planira povećanje ciljeva za smanjenje zagađujućih materija, odnosno dozvoljenih graničnih vrijednosti takozvanih gasova staklene bašte, dok **cijene emisionih jedinica kontinuirano rastu**²⁰.

Ključni propusti u projektu ekološke rekonstrukcije Termoelektrane u Pljevljima bi se u najkraćem mogli iskazati na sljedeći način:

- Ekološka rekonstrukcija Termoelektrane je pokrenuta sa ozbiljnim zakašnjenjem i bez kvalitetno urađenog projekta, koji bi garantovao da će, nakon rekonstrukcije, Prvi blok zadovoljiti granične vrijednosti zagađujućih materija, shodno direktivama Evropske Unije;
- Tender za javnu nabavku ekološke rekonstrukcije Termoelektrane je, nakon objave, mijenjan na način koji omogućava značajno prolongiranje perioda završetka posla;
- Ugovor o ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane je zaključen bez analize ekonomske opravdanosti, pa je nejasno da li će ugovorenih 54 miliona eura zadovoljiti granične vrijednosti zagađujućih materija, shodno direktivama Evropske Unije;
- Ugovor o ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane je zaključen uz kršenje zakonske i tenderske procedure u Crnoj Gori;
- Zbog ogromnog kašnjenja sa početkom radova na ekološkoj rekonstrukciji Termoelektrane doveden je u pitanje završetak posla u projektovanom roku do kraja 2023. godine;
- Zbog nepovoljnog razvoja situacije u pogledu početka ekološke rekonstrukcije Termoelektrane u Pljevljima doveden u pitanje njen budući rad, a time i sigurnost snabdijevanja električnom energijom u Crnoj Gori i stvoren rizik od plaćanja izuzetno visoke cijene električne energije zbog potencijalnog uvoza.

²⁰ Link: <https://www.eex.com/en/>

6. POTROŠENO DOZVOLJENIH 20.000 RADNIH SATI

U vrijeme dok je **u oktobru 2020. godine** izabranom Konzorcijumu za izvođenje radova na ekološkoj rekonstrukciji Prvog bloka Elektroprivreda Crne Gore isplatila avans od preko 10 miliona eura za početak radova na rekonstrukciji, **isticalo je 20 hiljada radnih sati**, koliko je bilo dozvoljeno za rad pljevaljske Termoelektrane do kraja 2023. godine.

Prema podacima dobijenim od Vlade Crne Gore, na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, još **u septembru 2020. godine**, što je svega nekoliko mjeseci od zaključenja ugovora za ekološku rekonstrukciju Termoelektrane u Pljevljima, **tadašnja crnogorska Vlada tražila** je od Evropske Energetske Zajednice **da potrošeni radni sati** Termoelektrane **budu izuzeti u dvije godine pogođene Covid epidemijom – 2020. i 2021. godini**, ali **i sve do primjene efikasne i pouzdane vakcine za tu bolest**²¹.

Tadašnje Ministarstvo ekonomije uputilo je 29. septembra 2020. godine dopis Sekretarijatu Evropske Energetske Zajednice, u kojem **navodi da će tokom te jeseni ponestati raspoloživi radni sati za rad Termoelektrane**. U dopisu se tvrdi da je Covid 19 epidemija razlog za kašnjenje ekološke rekonstrukcije Termoelektrane, ali se nijednom riječju ne pominje kašnjenje sa sprovođenjem tendera, zatim se skreće pažnja na uticaj epidemije na prethodno pokrenute postupke, te se navodi da Termoelektrana Pljevlja ima veliki društveni uticaj za Crnu Goru i da je dugotrajni izazov, „koji su sada očigledniji nego ikada ranije“.

Potom se predlaže da 2020. i 2021., kao godine pogođene Covid epidemijom, ali i sve do primjene „efikasne i pouzdane vakcine“, **pljevaljska Termoelektrana bude izuzeta iz odluke Ministarskog savjeta Evropske Energetske Zajednice** o dozvoljenom broju radnih sati. Drugim riječima, od 20 hiljada radnih sati bili bi oduzeti oni radni sati koji su potrošeni u te dvije godine, ali i sve do primjene efikasne i pouzdane vakcine. Međutim, taj parametar je veoma široko postavljen i ne navodi se na koji bi način on bio utvrđen.

Novi dopis upućen je 24. novembra 2020. godine, kada je predloženo amandmansko djelovanje na odluku Ministarskog savjeta o dozvoljenim radnim satima za termoelektrane. Tada je **ukazano da je potrebno izbjeći trajni negativni uticaj na bezbjednost snabdijevanja** električnom energijom u Crnoj Gori i na finansijsku stabilnost njenih energetske preduzeća.

Dakle, umjesto optimalnog broja radnih sati, koji bi bio podijeljen po godinama, sve do kraja 2023. godine, **raspoloživi radni sati pljevaljske Termoelektrane su potrošeni do kraja 2020. godine**. Štaviše, u periodu od 2018. godine do kraja 2020. godine Termoelektrana je ostvarila najveće proizvodnje električne energije od početka svog rada. Tako je u 2018. godini proizvela 1.443.000 MWh električne energije, dok je potrošnja uglja bila 1.411.298 tona. U 2019. godini je proizvela 1.390.000 MWh električne energije, uz potrošnju uglja od 1.419.967 tona. U 2020. godini je proizvela 1.487.000 MWh električne energije, a potrošnja uglja je bila 1.540.000 tona.

²¹ Odgovor Ministarstva kapitalnih investicija broj Upi: 16-203/21-128/2-1 od dana 12. novembra 2021. godine, kojim je dostavljena dokumentacija o komunikaciji sa Evropskom Energetskom Zajednicom o Termoelektrani Pljevlja, a po zahtjevu Akcije za socijalnu pravdu za slobodan pristup informacijama.

Ipak, **Termoelektrana u Pljevljima je nastavila radi**, čime su **prekršene međunarodno preuzete obaveze** u Evropskoj Energetskoj Zajednici, što je dovelo u pitanje primjenu vladavine prava u Crnoj Gori i poštovanje međunarodno preuzetih obaveza u oblasti energetike.

Nastavak rada Termoelektrane, uprkos potrošenim dozvoljenim radnim satima, **rezultirao je pokretanjem postupka protiv Crne Gore** u aprilu naredne 2021. godine od strane Evropske Energetske Zajednice. Naime, Sekretarijat Evropske Energetske Zajednice je 20. aprila 2021. godine uputio Ministarstvu kapitalnih investicija (ranije Ministarstvo ekonomije) uvodno pismo i time pokrenuo postupak za rješavanje sporova protiv Crne Gore, zbog nepoštovanja Ugovora o osnivanju Evropske Energetske Zajednice²².

Sekretarijat Evropske Energetske Zajednice je preliminarno zaključio da pljevaljska Termoelektrana, kao jedino veliko postrojenje za sagorijevanje u Crnoj Gori, nije poštovala pravila iz člana 4 Direktive Evropske Unije o ograničavanju emisije određenih zagađivača u vazduhu od strane velikih termo postrojenja. Naime, **Termoelektrana u Pljevljima je kao postrojenje dostigla ograničenje od 20.000 radnih sati do kraja 2020. godine**, a nije u skladu sa standardima Direktive prestala sa radom, kako se to zahtijeva pravilima Evropske Energetske Zajednice. Ova Direktiva Evropske Unije je stupila na snagu u Evropskoj Energetskoj Zajednici od januara 2018. godine i ona zahtijeva od operatora velikih postrojenja za sagorijevanje da značajno smanje emisije zagađivača vazduha. Izuzimanje je alternativa za primjenu zastarjelog vremenskog ograničenja u skladu sa odredbama Direktive, a kojima je dozvoljen rad od 20.000 radnih sati.

Kako se navodi u Informaciji Vlade Crne Gore, slanjem uvodnog pisma, Sekretarijat Evropske Energetske Zajednice je pokrenuo preliminarni postupak, čija je svrha pružanje mogućnosti Crnoj Gori da se izjasni na navode o nepridržavanju pravila u roku od dva mjeseca i omogućavanje Sekretarijatu da utvrdi potpunu pozadinu konkretnog predmeta. Istovremeno je **Ministarstvo kapitalnih investicija ocijenilo da bi Elektroprivreda Crne Gore**, kao operator Termoelektrane, **trebalo da se aktivno uključi u proceduru pred Evropskom Energetskom Zajednicom** zajedno sa Vladom i Ministarstvom kapitalnih investicija, a kako bi se u tom postupku izdejstvovao najpovoljniji ishod, koji ne bi smio značiti gašenje pljevaljske Termoelektrane, u smislu potrebe za održavanjem snabdijevanja električnom energijom.

Već u junu 2021. godine Vlada Crne Gore je zadužila Ministarstvo kapitalnih investicija da se aktivno uključi u spor sa Evropskom Energetskom Zajednicom i ostvari neposrednu komunikaciju sa izabranim pravnim zastupnikom. Cilj je, kako se navodi, realizovati odgovarajuću strategiju odbrane u cilju uspjeha Države Crne Gore u sporu sa Evropskom Energetskom Zajednicom, a imajući u vidu da je Elektroprivreda Crne Gore već preduzela pravne radnje i obezbijedila preduslove za postupak pred Evropskom Energetskom Zajednicom²³.

Tokom 2021. godine i Agencija za zaštitu prirode i životne sredine pokrenula je dva odvojena pravna postupka u vezi integrisane dozvole za rad Termoelektrane u Pljevljima, ali ih je na

²² Informacija Vlade Crne Gore o pokretanju postupka protiv Crne Gore od strane Sekretarijata Evropske Energetske Zajednice broj ECS-15/21 u vezi rada Termoelektrane u Pljevljima i pravila Direktive Evropske Unije o ograničavanju emisije određenih zagađivača u vazduhu od strane velikih termo postrojenja, od dana 06. maja 2021. godine.

²³ Zaključci Vlade Crne Gore broj 04-2957/2 od dana 17. juna 2021. godine.

kraju obustavila²⁴. Prvo je u januaru 2021. godine pokrenula postupak za reviziju integrisane dozvole za rad Termoelektrane, da bi u aprilu iste godine obustavila taj postupak, pod obrazloženjem da je na snazi Naredba Vlade Crne Gore, koja se odnosi na preduzimanje privremenih mjera za sprječavanje unošenja u zemlju, suzbijanje i sprječavanje prenošenja novog korona virusa, kao i činjenicu da zakonska procedura revizije integrisane dozvole obuhvata javne uvide, sastanke, posjete lokaciji i slično, odnosno da je u pitanju složeni upravni postupak. Međutim, u istom mjesecu, odnosno aprilu 2021. godine je pokrenula novi postupak za prestanak važenja integrisane dozvole za rad Termoelektrane Pljevlja, nakon čega se umiješala Vlada Crne Gore, te je i ovaj postupak obustavljen.

Naime, **Ministarstvo kapitalnih investicija je iniciralo** hitno pokretanje postupka za **usvajanje zaključka po pitanju utrošenih 20.000 radnih sati za pljevaljsku Termoelektranu**, sa preporukom obustavljanja postupaka pred Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, a razlozi se odnose na globalnu pandemiju novog korona virusa i pregovore Ministarstva kapitalnih investicija u ime Vlade Crne Gore sa Evropskom Energetskom Zajednicom i Evropskom Komisijom.

Kako se navodi, pregovori su **u pravcu izuzimanja utrošenih radnih sati od dana proglašenja globalne pandemije dok ona traje**, od ukupno odobrenog broja od 20.000 radnih sati iz integrisane dozvole, **ili do dobijanja novih radnih sati za Termoelektranu u Pljevljima**. Stoga je Ministarstvo kapitalnih investicija preporučilo Vladi Crne Gore da je do završetka pandemije, odnosno postupaka pred Evropskom Energetskom Zajednicom i Evropskom komisijom potrebno prekinuti započete postupke za prestanak važenja i reviziju integrisane dozvole. Kako se ukazuje, to je neophodno zbog potencijalne nesagledive štete po energetski sektor, između ostalog, i usljed nemogućnosti obezbjeđenja urednog snabdijevanja električnom energijom kupaca, kao djelatnosti od javnog interesa, ali i za Crnu Goru. U Ministarstvu kapitalnih investicija smatraju da utrošeni radni sati od početka globalne pandemije do njenog okončanja treba da budu izuzeti od ukupno odobrenog fonda radnih sati, te da je neohodno zaustaviti dalji obračun časova rada Termoelektrane dok pandemija traje. Takođe se naglašava da je epidemija u Crnoj Gori prouzrokovala velike štete po ekonomiju i odrazila se i na poslovanje Elektroprivrede Crne Gore.

„Usljed više sile, odnosno okolnosti koje su se pojavile nakon izdavanja integrisane dozvole i pokretanja postupaka javnih nabavki, koje su izazvane globalnom pandemijom korona virusa, odnosno epidemijom u Crnoj Gori, a koje se nijesu mogle predvidjeti, spriječiti, niti otkloniti, niti od strane Elektroprivrede Crne Gore, niti od strane Države Crne Gore, nije moglo ranije pristupiti zaključenju Ugovora za izabranim najpovoljnijim ponuđačem iz Kine, a samim tim ni početku izvođenja radova na ekološkoj rekonstrukciji. Posebno imajući u vidu da je nosilac Konzorcijuma iz druge države, pa samim tim ni njihovi predstavnici nijesu mogli doći u Crnu Goru radi izvođenja radova, usljed zabrana kretanja, ulaska i izlaska iz Crne Gore, u skladu sa naredbama nadležnog organa u Crnoj Gori. Prednje posebno ako se uzme u obzir opštepoznata činjenica da je globalna pandemija novog korona virusa započela upravo u Kini krajem 2019. godine, državi u kojoj se nalazi sjedište nosioca Konzorcijuma, kao izabranog najpovoljnijeg ponuđača, te da su i u Kini bile na snazi rigorozne mjere za sprječavanje širenja novog virusa“, navela je Vlada Crne Gore.

²⁴ Informacija Vlade Crne Gore o pokrenutim postupcima za reviziju i prestanak važenja integrisane dozvole za Termoelektranu Pljevlja od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine.

Međutim, ovdje će biti ukazano da Ministarstvo kapitalnih investicija nije nigdje ukazalo na nespornu činjenicu da je Elektroprivreda Crne Gore značajno kasnila sa pokretanjem tendera za ekološku rekonstrukciju Termoelektrane u Pljevljima, pa je **prosto neshvatljivo da radovi nijesu počeli ni tokom 2021. godine**, što sve dovodi u pitanje projekcije da će ekološka rekonstrukcija uopšte moći da bude završena do kraja 2023. godine.

Ono što je, sa druge strane, takođe bilo nesporno jeste da je **tokom 2021. godine došlo do naglog skoka cijena električne energije** na evropskom tržištu, što je praktično **proizvodnju električne energije iz Termoelektrane Pljevlja**, prvi put od početka njenog rada, **učinilo ekonomski isplativom**. Takođe, nesporna je činjenica i da Termoelektrana obezbjeđuje oko 40 odsto električne energije u Crnoj Gori, što čitavom pitanju daje dodatni značaj, ali sve prednje navedeno ne negira činjenicu da Crna Gora kao država krši međunarodne obaveze trenutnim radom pljevaljske Termoelektrane, jer je ona potrošila dozvoljeni broj radnih sati.

7. PREPORUKE

U nastavku će biti navedene **jedinstvene preporuke** u vezi budućnosti energetske-rudarskog sektora u Pljevljima, koje se odnose ne samo na pravni okvir, već obuhvataju i preporuke za pitanje pravedne tranzicije jednog od najzagađenijih gradova u Evropi.

- Potrebno je izmjenama Zakona o energetici jasno propisati obavezu za Vladu Crne Gore da u roku, od najmanje godinu od usvajanja izmjena Zakona o energetici, donese Nacionalni klimatski plan, koji će jasno propisati rokove za prelazni, odnosno tranzicioni period u pogledu budućnosti rudarsko energetske kompleksa u Pljevljima, u kom periodu će doći do uključenja najvećeg broja društvenih činilaca u ovo pitanje; Postojećim Zakonom o energetici je propisana obaveza donošenja Nacionalnog klimatskog plana u roku od šest mjeseci, ali ta obaveza nije ispunjena, a u međuvremenu je pitanje budućnosti Termoelektrane u Pljevljima dobilo na značaju, jer je potrošeno dozvoljenih 20.000 radnih sati, a energetska kriza u Evropi je uticala na ogromno uvećanje cijena električne energije na međunarodnom tržištu;
- Nacionalni klimatski plan mora biti plod najširih konsultacija na nivou države i lokalnih samouprava, pogotovu lokalne samouprave u Pljevljima, a kroz organizovanje velikog broja rasprava i okruglih stolova i ozbiljnog, a ne fiktivnog razmatranja svih predloga, sugestija i preporuka; Prednje naročito imajući u vidu da pljevaljski rudarsko energetski sektor obezbjeđuje najmanje trećinu električne energije u zemlji, ima veliki uticaj na zaposlenost u lokalnoj samoupravi Pljevalja, ali i uzrokuje ogromne posljedice po zdravlje i životnu sredinu u Pljevljima;
- Skupština Crne Gore na nivou konsultacija, a uključujući sve političke subjekte zastupljene u njoj, te kroz pozive upućene svim zainteresovanim subjektima iz svih oblasti društvenog života (akademska zajednica, ekonomska zajednica, ekološka zajednica, organizacije civilnog društva...), treba da se uključi u pitanje budućnosti rudarske energetske sektora u Pljevljima, te formira posebno radno tijelo, koje će se u intenzivnom roku baviti ovom temom i donijeti odgovarajuće zaključke, naročito u pogledu roka, odnosno perioda do kada će se u Pljevljima proizvoditi električna energija iz postojeće Termoelektrane Pljevlja;
- U paralelnom procesu, Vlada Crne Gore treba da provede postupak za izradu relevantnih cost benefit analiza, koje će analizirati ekonomski uticaj zatvaranja rudarske energetske kompleksa u Pljevljima na lokalnu zajednicu i na državu (u pogledu uticaja proizvodnje električne energije) i predložiti alternativne razvojne modele za grad Pljevlja, a koje će obuhvatiti pravedna rješenja za lokalno stanovništvo, koje će u određenom vremenskom periodu moći da se zaposli na novim radnim mjestima, te će se tako izbjeći mogućnost da proces zatvaranja rudarske energetske kompleksa dovede do daljeg raseljavanja stanovništva i utiče da sredina postane nerazvijena;
- U paralelnom procesu, Investiciono razvojni fond Vlade Crne Gore treba da provede postupak za kreiranje posebnih kreditnih linija, koje će biti projektovane za zapošljavanje u Pljevljima u svim onim narednim godinama, u kojima će teći proces postepenog zatvaranja rudarske energetske kompleksa, a naročito nakon što dođe do njegovog

zatvaranja i prestanka proizvodnje električne energije iz postojeće Termoelektrane Pljevlja, te sve sa ciljem da proces tranzicije za grad Pljevlja i njegove stanovnike bude što pravedniji;

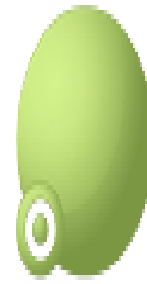
- U paralelnom procesu, Vlada Crne Gore i njeni resorni organi treba da provedu postupak za izradu relevantnih studija o uticaju, kojeg na zdravlje i životnu sredinu ima postojeći model industrijske proizvodnje, zasnovan na proizvodnji električne energije iz termo izvora, kao i uticaja, kojeg će na zdravlje i životnu sredinu imati budući modeli razvoja u Pljevljima, što sve treba da posluži kao orijentir za prihvatanje onih privrednih modela, koji će imati najmanji uticaj na zdravlje i životnu sredinu; Prednje posebno imajući u vidu da su građani Pljevalja, koja su obezbjeđivala trećinu, polovinu ili dvije trećine električne energije zemlji na godišnjem nivou, godinama živjeli u dimu otrovnih gasova, dok je uticaj na životnu sredinu i njeno uništavanje ogroman;
- Kao mjeru pravedne kompenzacije za građane Pljevalja, a dominantno iz razloga navedenog u prethodnom stavu, odnosno preporuci, potrebno je razmotriti modele povoljnih kreditnih modela za građane Pljevalja, subvencija ili drugih modela pomoći;
- Imajući u vidu veliku energetska zavisnost Crne Gore od električne energije, koja se proizvodi u Termoelektrani Pljevlja, Skupština Crne Gore i Vlada Crne Gore, uz uključenost svih zainteresovanih društvenih činilaca, treba da najhitnije kreiraju ekonomski i ekološki održivu listu razvojnih energetska projekata, zasnovanih na zelenim izvorima energije, a čijoj će se izgradnji pristupiti u relativno kratkim rokovima i koje će zamijeniti postojeći izvor energije iz Termoelektrane Pljevlja;
- Potrebno je formirati posebno tijelo, a na nivou Vlade Crne Gore, uz uključenost ostalih društvenih činilaca, koji će biti zaduženi za pronalaženje fondova i investicionih šema iz Evropske Unije i razvijenih zemalja svijeta, a za pokretanje projekata u Pljevljima, što bi trebalo da u nekom narednom vremenskom periodu zamijeni veliku zavisnost tog područja od industrije, zasnovane na proizvodnji struje na ugalj; Takvo tijelo treba da pruži i pomoć lokalnoj zajednici Pljevalja u cilju pronalaženja najoptimalnijih rješenja i modela razvoja;
- Imajući u vidu da je pokrenut proces ekološke rekonstrukcije postojeće Termoelektrane Pljevlja, vrijedan najmanje 70 miliona eura, da radovi kasne duže od godinu i po, da epidemija covid i dalje traje i utiče na početak radova ekološke rekonstrukcije, a da paralelno teče i proces ispunjavanja međunarodnih obaveza Crne Gore u pogledu zahtjeva za gašenjem termoenergetskih postrojenja, potrebno je u najkraćem roku zauzeti jasan stav da li je potrebno raditi ekološku rekonstrukciju Termoelektrane Pljevlja, jer je opravdana bojazan da bi novac mogao biti uzaludno potrošen, ili se u dogovoru sa Evropskom energetskom zajednicom mogu pronaći drugačiji modeli rada postojeće Termoelektrane Pljevlja (u manjem režimu rada), a novac opredijeljen za ekološku rekonstrukciju iskoristiti za izgradnju novog/ih energetska objekata u zemlji;
- Vlada Crne Gore i njeni nadležni organi treba da pojačaju komunikaciju sa međunarodnom zajednicom u pogledu ispunjenja obaveza Države Crne Gore u energetskom sektoru, a posebno u kontekstu činjenice da je Termoelektrana Pljevlja potrošila dozvoljenih 20.000

radnih sati, kako bi se usaglasila adekvatna rješenja, koja neće uticati na imidž Države Crne Gore u međunarodnoj zajednici i usporiti njen put ka evropskim integracijama sa jedne strane, ali ni koja neće pogoršati energetska situaciju u zemlji i razvoj lokalne zajednice u Pljevljima sa druge strane;

- Skupština Crne Gore, nakon definisanja niza prethodno navedenih pitanja, treba da donese poseban *lex specialis* zakon o pravednoj tranziciji za Pljevlja i regulisanju budućnosti rudarsko energetskog sektora u Pljevljima, koji će lokalnom stanovništvu dati garancije za pravednu tranziciju, a istovremeno će definisati sva ključna pitanja u ovoj oblasti; Prethodno posebno imajući ogromni društveni značaj ovog pitanja i njegov ogroman uticaj na lokalnu zajednicu, ali i Državu Crnu Goru ukupno;
- U slučaju različitih stavova javnosti o ovom značajnom pitanju, potrebno je razmotriti mogućnost organizovanja referenduma, bilo lokalnog, bilo državnog, a na kojem bi građani iskazali svoj jasan stav o pitanju pravedne tranzicije za Pljevlja i ukupnoj budućnosti rudarsko energetskog kompleksa na sjeveru zemlje;
- Radi poštovanja vladavine prava u Crnoj Gori i njenih međunarodno preuzetih obaveza potrebno je formirati posebno radno tijelo, koje će nadzirati rad i ispunjenost uslova Države Crne Gore u pogledu zatvaranja rudarsko energetskog sektora u zemlji i kvalitetne pripreme i provođenja procesa pravedne tranzicije za grad Pljevlja;
- Potrebno je takođe osmisliti kvalitetniju komunikacionu strategiju, sa aspekta svih relevantnih društvenih činilaca, o pitanju pravedne tranzicije u Pljevljima, kako bi se građani podrobnije upoznali sa ovim procesom, te u čitav proces ušlo pravovremeno i izbjegle negativne posledice po građane i društvo.

AKCIJA ZA SOCIJALNU PRAVDU

The Minor Foundation
for Major Challenges

"Ovaj izvještaj je nastao u okviru Projekta „A just transition for Pljevlja – one of the most polluted towns in Europe“, koji je podržan kroz grant norveške Minor Foundation for Major Challenges. Sadržaj izvještaja je isključiva odgovornost Nevladine organizacije Akcija za socijalnu pravdu.“